

קיא ע"ב

[א] גמ' מולא דזרדתא מולא⁵² דערבתא א"ד אף מולא דארבא. כללא כו' - כצ"ל.

אור אליהו

וממילא נלמד מזה, שכאשר היה טעון או רכוב, אז בשני האופנים הנ"ל טמא, משום שאז כבר אינו נחשב כספק טומאה אלא כטומאה ודאית, שכן כאשר הוא טעון או רכוב "אי אפשר שלא יגע ולא יאהל"⁵⁰. ועיין הערה⁵¹.

[א] בגמ': "חמשה טולי הוי: טולא דדיקלא

מקום לעבור, הוא טהור לתרומה רק כאשר מהלך ברגליו, אבל אם היה טעון או רכוב טמא, שכן אי אפשר לו שלא יגע או יאהל. ונראה הטעם, שבין ב"יש לו מקום לעבור" ובין ב"משובר ומפורק" הטעם שטהור, הוא משום שבשני אופנים אלו יש ספק אם נגע או האהיל, וספק טומאה ברשות הרבים טהור⁴⁹.

זה המקום במצומצם, דלאו אורחא הוא שינטה אדם הליכתו לילך מן הצד כל כך והוי בכלל אין לו מקום לעבור, אלא אם יש לו מקום רחב לעבור שלא על המת, ובמקום רחב אפילו טעון אפשר שלא יגע כו', ולהכי פירש"י בד"א דאמפורק או משובר קאי. ובכך דברי הגר"א ז"ל צ"ע".

הנה לכאורה יש להעיר על דברי הסדרי טהרות: א. מה שכתב לדייק "מלשון רש"י דבסוגיין", הנה דברי רש"י שהביא אינם בסוגיין בפסחים, אלא הם מהסוגיא בניזיר (סג ע"ב ד"ה כאן), שגם שם הובאה הברייתא הנ"ל. וידוע שהפירוש בניזיר אינו מרש"י, כמו שכתב היד מלאכי (כללי רש"י תוספות והרא"ש אות 1), הובא בשם הגדולים (אות ש סימן לה) ובגלין הש"ס לגרעק"א (נייר ב ע"א). ב. גם עצם הדיוק אינו מוכרח, שאפשר לפרש שמה שכתוב "אבל יש לו מקום - רחב לעבור שלא על המת" כו' - הכוונה שהמקום הוא מספיק רחב באופן שיכול לעבור בלי שתהיה ודאות שנגע או האהיל על המת, אבל אם היה רכוב או טעון אי אפשר שלא יגע או יאהל. ג. ומה שכתב: "מהיכן פסיקא ליה להגר"א ז"ל כך", הנה הבאנו לעיל הערה 48 שכן מפורש בתוספתא, שהיא המקור לדברי הברייתא בסוגיין, שהתנאי של "במה דברים אמורים במהלך ברגליו" כו' כתוב מיד אחרי "אם יש לו מקום לעבור". ועוד כתבנו למעלה בפירוש, שגם מסברא אין לחלק בין "יש לו מקום לעבור" לבין "משובר ומפורק", ע"ש. 52. בספר יברך ישראל כתב שנראה שצריך להגיה בהגהת רבינו ולומר: "וטולא" עם האות ו"ו.

יאהיל ושלא יסיט. במה דברים אמורים במצאוהו שלם, אבל במשובר ומפורק טהור, שמא בין הפרקים עבר, ובקבר, אע"פ שמשובר ומפורק טמא, שהקבר מצרפו. במה דברים אמורים בטומאת התהום, אבל בטומאה ידועה טמא" (על פי הגהות רבינו בתוספתא אות ז). הרי שמפורש שהתנאי של "במה דברים אמורים במהלך ברגליו" כו' הוא גם לגבי "יש לו מקום לעבור" כו', שכן בתוספתא הוא כתוב מיד אחרי.

49. עיין רש"י (ד"ה אבל יש לו).

50. לשון הברייתא. וכעין זה בתוספתא זבים (שם) לפי גירסת רבינו. וכן כתב המאירי.

51. הנה הסדרי טהרות (אהלות רנד ע"א) לאחר שהביא את דברי רבינו כאן כתב: "ובענייתין לא זכינן להבין מהיכן פסיקא ליה להגר"א ז"ל כך. וכפי הנראה ביש לו מקום רחב לעבור שלא על המת, אפילו רכוב או טעון, אפשר שלא יגע ולא יסיט ולא יאהל. ודוקא בין הפרקין שהוא מקום מצומצם, אי אפשר שלא יגיע ולא יסיט ולא יאהל. וכן הוא מדוקדק מלשון רש"י דבסוגיין, דפירש 'אבל יש לו מקום לעבור' וז"ל: 'אבל יש לו מקום רחב לעבור שלא על המת כו', הרי דיש לו מקום לעבור היינו מקום רחב דוקא ולא מצומצם, והיינו דדוקא בין הפרקין דהוי באמצע הדרך סגי במצומצם, שאפשר איתרמי, שכיוון הליכתו על זה מקום המצומצם, אבל מן הצד שלא באמצע הדרך, אפילו נשאר מקום מצומצם חוץ מן המת לא מספקא לן שמא איתרמי, שכיוון מקום הליכתו על

אור אליהו

צל, טולא דארבא וטולא דערבתא. ואילו לפי גירסת רבינו לפי הדעה הראשונה ישנם חמישה סוגי צל, והאיכא דאמרי מוסיף עוד סוג אחד של צל והוא טולא דארבא. ונראה הטעם שרבינו הגיה, משום שעל הגירסא שלפנינו יש להקשות, שבתחילה אמרה הגמ' שיש חמישה סוגי צל שהם קשים, ואילו אחר כך פירטה הגמ' רק ארבעה סוגים: א. טולא דדיקלא יחידא, ב. טולא דכנדא, ג. טולא דפרחא, ד. טולא דזרדתא. על כן לדעת רבינו יש להעביר את "טולא דערבתא"⁵³ לפני ה"איכא דאמרי"⁵⁴, כך שגם הוא ייכלל ברשימה של החמישה: א. טולא דדיקלא יחידא, ב. טולא דכנדא, ג. טולא דפרחא, ד. טולא דזרדתא, ה. טולא דערבתא. ועיין הערה⁵⁵.

יחידא, טולא דכנדא, טולא דפרחא, טולא דזרדתא, טולא דערבתא. איכא דאמרי אף כולל דמילתא כל דנפיש ענפיה קשי טוליה, וכל דקשי סילויה קשי טוליה, לבר מכרו משא, אף על גב דקשי סילויה לא קשי טוליה" - בן צריך לומר. ולא כגירסא שלפנינו: "חמשה טולי הוי: טולא דדיקלא יחידא, טולא דכנדא, טולא דפרחא, טולא דזרדתא. איכא דאמרי אף טולא דארבא וטולא דערבתא. כללא דמילתא כל דנפיש ענפיה קשי טוליה, וכל דקשי סילויה קשי טוליה, לבר מכרו משא, אף על גב דקשי סילויה לא קשי טוליה". והיינו שלפי הגירסא שלפנינו, לפי הדעה הראשונה ישנם ארבעה סוגי צל שהם קשים, והאיכא דאמרי מוסיף עוד שני סוגי

גם כן לסדר איכא דאמרי אף טולא דארבא אחרי סיומא דכללא דמילתא ולבר מכרו משא וכו' דאמרה לה שירא לברה וכו', דהוי אריכות דברים כל כך".

55. הנה על הקושיא הנ"ל כתבו האחרונים תירוצים נוספים: א. בגליון הגר"פ גרס: "ארבעה טולי הוי" כו'. ב. בדיקדוקי סופרים (אות ס) כתב שיש להוסיף: "טולא דתאניתא", וכן במנורת המאור (נר ו כלל א חלק א פרק ו) מנה "טולא דתאנה" אחרי "טולא דכינרא" (כך גרס שם במקום "דכנדא" שלפנינו, וכן הוא בערוך [ערך כנר]), וכן הוא בכת"י: מינכן 6, מינכן 95, ביהמ"ל 1608, ביהמ"ל 1623, וטיקן 109 ב וקולמביה 294-295. ג. בקרבן תודה כתב ש"טולא דדיקלא יחידא", הוא כולל ב' סוגים: של חצר ושל שדה, כמבואר לעיל קיא ע"א (ומבואר שם שצל דקל של חצר יותר קשה משל שדה, ע"ש). ונמצא לפי זה שביחד הם חמישה טולי (ולפי גירסאות אלו, ב"איכא דאמרי" נשאר "טולא דארבא וטולא דערבתא", שהם שניים נוספים שמוספים על החמישה).

53. ונראה הטעם שלא העביר רבינו את "טולא דארבא", אע"פ שהוא כתוב קודם ל"טולא דערבתא", משום שהמשותף לכל הארבעה הראשונים שהם מן הצומח, לכן מסתבר ש"טולא דערבתא" שייך לרשימה יחד איתם, שגם הוא מהצומח, מה שאין כן "טולא דארבא" (צל של ספינה) שהוא לא מהצומח. ובאמת ב"כללא דמילתא" כתבה הגמ' רק תכונות שיש בצומח ודו"ק.

54. ובספר יברך ישראל כתב שאפשר לפרש את הגמ' לפי דרכו של רבינו מבלי להגיה: "והיינו, דמה שכתוב 'וטולא דערבתא' חוזר למה שכתוב 'טולא דזרדתא', ואחר כך מסכם 'כללא דמילתא' וכו' דכלל זה שייך רק בעצים ולא בצל ספינה. וסתמא דגמ' דקאמר חמשה טולי הוו הוא דמסיים לה. ובזה ניחא מה שהכניס איכא דאמרי אחרי טולא דזרדתא ואחר כך חזר לטולא דערבתא, דאי אמר לה אחרי טולא דערבתא הוה משמע דאיכא דאמרי אף טולא דארבא הנהו דאמרי נמי כללא דמילתא, וזה לא יתכן כמו שכתבנו. ולא ניחא ליה